

de Zelfzwichter

2009 / 1

Vijf generaties Pot in het molenvak
Van molenaar tot boomkweker
Gilde van Vrijwillige Molenaars

de Zelfzwichter

Jaargang 13, no. 1
maart 2009
ISSN 1386-4920
Losse nummers: 4 euro plus porto

De Zelfzwichter is het kwartaalblad van
HET GRONINGER MOLENHUIS.
Het blad verschijnt in de maanden maart,
juni, oktober en december.
Donateurs van de Stichting Het Groninger
Molenhuis ontvangen het blad automatisch.

DONATIES
Minimaal 16 euro per jaar

Het Groninger Molenhuis
Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen
(050) 313 00 52
info@groningermolenhuis.nl
www.groningermolenhuis.nl
Postbanknummer: 1219317

<== NIEUW

REDACTIE
J.C. van Driel, H.A. Hachmer,
J.J. Harmsma, T. Heyne, T.A. Pol
redactie@groningermolenhuis.nl

De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden artikelen in te korten en/of
aan te passen. Overname van artikelen is
eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

<i>Vormgevingsconcept</i>	Dineke Buist
<i>Opmaak</i>	Bert Holtkamp
<i>Drukwerk</i>	Tienkamp en Verhey
<i>Oplage</i>	700 exemplaren
<i>Sluitingsdatum</i>	
<i>kopij 2009/2</i>	11 mei 2009

OMSLAG-thema 2009: Groninger molenaarsfamilies

De foto (genomen rond 1900) toont de familie Van Dam, waarvan enige leden molenaars waren op de watermolen De Zeemeeuw aan de dijk van de Lauwerpolder ten noorden van Uithuizen. Vader Freerk van Dam trouwde in 1865 in Kantens met Trientje Doornbos. Op de foto staan achteraan v.l.n.r. Jan, Gerard, Remko, dochter Bouke, Freerk, Lebertus, Enno en Jakob. Zittend v.l.n.r. Bonne Freerks, Freerk Bonnes, Trientje van Dam-Doornbos en Klaas.
Foto collectie B.D. Poppen, Uithuizen

Achtergrond: zijaanzicht molen Germania in Thesinge
AutoCAD-tekening A. Wieringa, Loppersum

Thema: Traditie

- 3 Van molenaar tot boomkweker
- 6 Een levenslange passie voor molens
- 9 Molenrecept
- 11 Het Gilde Van Vrijwillige Molenaars in Groningen
- 13 Ander molennieuws
- 15 Molenonderhoud
- 19 Voorbij wind (2)
- 22 Correcties
- 23 Agenda

2009 is uitgeroepen tot *Jaar van de Tradities*.

De redactie van *de Zelfzwichter* sluit zich daarbij aan in de keuze van de onderwerpen. Daarbij valt te denken aan vroegere en hedendaagse aspecten van de molenwereld: mensen, gereedschappen, bouwwijzen, recepten, kunst in/aan/over molens enzovoort. (www.hetjaarvandetraditie.nl en www.traditie.nl)

Wegens ruimtegebrek niet geplaatste kopij en extra afbeeldingen zullen worden ondergebracht op www.groningermolenhuis.nl (menu *MOLENHUIS* => rubriek *de zelfzwichter extra*)

Het Groninger Molenarchief is gevestigd op het werkplaatsterrein van het waterschap Hunze en Aa's Wedderstraat 39, Veele (9541 ED Vlagtwedde) (0599) 31 21 85 (geopend op dinsdag) molenarchief@groningermolenhuis.nl

DE DELLEN, NIEUW-SCHEEMDA
GRONINGER MOLENARCHIEF

Zelfzwichter

Een wieksysteem met kleppen die automatisch openen en sluiten afhankelijk van de wisselende windkracht. Eén van de verbeteringen ten opzichte van de oudhollandse zeilwieken.

H.A. HACHMER

Klaas Kornelis Stuivinga, van molenaar tot boomkweker

In 1987 schreef ik mijn eerste artikeltje voor de Zelf-zwichter. Ik was net afgestudeerd en had tijd om het archief te bezoeken. Dat leverde soms leuke dingen op. Het is niet de gewoonte om eerder gepubliceerde artikelen te hergebruiken, maar toen het voorstel werd gelanceerd om in 2009 aandacht te besteden aan molenaarsfamilies kwam dit artikel weer boven water. Schoorvoetend ging ik met hergebruik akkoord. Als iets meer dan twintig jaar geleden geschreven is, tja, dan mag het wel weer eens uit de oude doos, alhoewel je dan zelf natuurlijk wel het gevoel bekruipt, van mmm, ik ben ook al weer meer dan 20 jaar verder.

Enfin dan toch weer het artikel over Stuivinga. Bij het nalezen vond ik het nog steeds niet onaardig. Het leuke er aan is dat je uit de archiefstukken zo'n beetje de levensloop van deze molenaar kan halen. Het oude artikel heb ik hier en daar bewerkt en aangevuld met wat losse gegevens die ik nog bezat.

Er waren begin 19e eeuw meerdere Stuivinga's actief op Groninger molens. Zo komen we in 1814 in Kantens Menke Okkes Stuivinga tegen. Te Uithuizermeeden werkte in 1784 een Balster H. Stuivinga als pelmoleenaar. De vader van Klaas Cornelis Stuivinga was molenaar te Eenrum. Familiebanden heb ik toen niet verder uitgezocht.

Klaas kwam uit een molenaarsgeslacht. Op 28 april 1793 werd hij te Middelstum geboren. Zijn ouders waren Kornelis Klaassens en Grietje Berents. Op latere

leeftijd kwam de familie in Eenrum te wonen. In Eenrum leerde zoon Klaas zijn eerste vrouw Julia kennen. Zij was niemand minder dan de dochter van predikant Albertus Uilkens, een bekende naam voor velen. Dominee Uilkens schopte het op latere leeftijd zelfs tot professor in Groningen.

Op 21 maart 1816 traden Klaas Cornelis Stuivinga en Julia Uilkens in het huwelijk. Op 10 oktober 1817 werd hun eerste kind geboren, Gezina. Klaas noemt zich dan rogmolenaar, maar nog in dienst bij zijn vader.

Op 12 juni 1818 zet hij de eerste stap naar een zelfstandig ondernemerschap. Hij kocht van Wibbe Wibbes Kloosterhuis een roggemolen met het bijbehorende molenhuis, sarrieshut en een stuk onbebouwde grond, dit alles staande en gelegen aan de Molenrijge. In het contract werd bedongen dat de verkoper geen andere molen in de gemeente Kloosterburen zou kopen of bouwen. In dienst treden bij een andere molenaar werd de verkoper ook verboden. De molen werd voor fl. 3000,- gekocht. Klaas vloog zo onder de vleugels van zijn vader vandaan, maar was deze molen een miskoop? Vreemd genoeg koopt hij op 17 februari 1819 een tweede molen, nu te Leens. Verkoper van huis en molen was de weduwe Grietje Huizinga. Volgens een in 1828 opgesteld schoolmeesterrapport, toentertijd populair om de economische situatie van dorpen en gehuchten in kaart te brengen, liet Stuivinga deze molen afbreken en vervangen door een nieuwe. Het jonge gezin investeerde dus flink, maar stak zich ook behoorlijk in de schulden zoals later zou blijken.

DE IN 1819 DOOR KLAAS CORNELIS STUIVINGA
GEBOUWDE MOLEN DE HOOP TE LEENS
BRANDDE OP 1 SEPTEMBER 1918 AF.

FOTO: COLLECTIE GRONINGER MOLENARCHIEF

Het gezin van Klaas en Julia verhuisde nu naar Leens. Hier zagen zoon Cornelius (19 mei 1819) en dochter Margaretha (14 mei 1821) het levenslicht.

Op 5 oktober 1821 verkocht hij, waarschijnlijk ter verlichting van de lasten, alle eigendommen te Molensrijge. Het sarrieshuis werd voor vijfenzeventig gulden verkocht aan Geert Jans Oling. De overige bezittingen, inclusief molen werden voor fl. 1325,- verkocht aan Luitjen Jan Barkhuis. Klaas schoot er door deze vreemde transactie in nog geen drie jaar tijd zo'n 1325 gulden bij in.

De volgende jaren brachten het gezin evenmin geluk. Op 25 juli 1823 overleed, waarschijnlijk ten gevolge van een miskraam, zijn vrouw Julia. Op 1 september 1824 overleed zijn twee jarige dochttertje Margaretha. Op 7 april 1827 werd de inventaris van de boedel van Stuivinga opgemaakt omdat hij hertrouwde met de maar liefst 13 jaar jongere Kornelske Pieters Abbring, dochter van 'landbouwerse' Hilje Vonk uit Zuurdijk. We komen in de inventaris nog al wat bijzondere dingen tegen. Zo bezat de molenaar en 'camera obscura', en verrekijker, een kast met boeken, een dambord, vijf landkaarten en zelfs en zonnewijzer in de

tuin. Klaas had blijkbaar een brede belangstelling. De inventarislijst is overigens vrij groot. De molenaar was niet onbemiddeld, maar had ook forse leningen open staan. Eén van 1300 gulden, een lening van 500,- een lening van 591 gulden en nog een lening van 100 gulden. De aankoop van twee molens, het bouwen van een nieuwe molen en het met verlies verkopen van de andere molen hadden blijkbaar wel sporen achter gelaten in het huishoudboekje. Maar gelukkig werd het gouden oorijzer van Julia op fl. 103,40 getaxeerd.

Klaas hield, zo blijkt uit de inventaris, ook bijen en varkens. Hij bezat vier korven en twee varkens. In de siertuin stonden twintig bloemstokken. De notaris was toen nog een echte pennenlikker en telde alles zeer nauwkeurig. Een kleine opsomming uit de ellenlange lijst:

'...5 spoelkommen, 3 melkkannen, 16 servetten, 20 beste kussenslopen, 4 schilderijen, 2 gebronsde beelden, een schietgeweer, een sabel, een koperen strijkijzer, een dozijn vorken, een strohoed en negen nachtmutsen'. De lijst is maar liefst zeven A4-tjes lang en te vinden in de Groninger Archieven in het Notarieel Archief, standplaats 13, inv. no 45 , akte nummer 2871, voor wie het nog eens wil napluizen.

BORGWEER IN 2009 FOTO: JELTE OOSTERHUIS, USQUERT

Op 30 april 1827 stapte hij nadat de boedel was opgemaakt opnieuw in het huwelijksbootje. Het tweede huwelijk was zeer vruchtbaar. Maar liefst zeven kinderen werden geboren. Toen hij op 56 jarige leeftijd overleed, was zijn vrouw nog zwanger van het laatste kind, Barbara.

Ten tijde van dit huwelijk had Klaas besloten om zijn baan als molenaar vaarwel te zeggen en als boomkweker zijn geluk te bedproeven. Op 18 maart 1843 kocht hij van jonkheer Edzard Tjarda van Starkenborgh Stachouwer tot Wehe den Hoorn, de borgstede en tuin van de voormalige weerborg te Wehe den Hoorn. De koopsom bedroeg fl. 600,- en hier liet hij een nieuwe boerderij bouwen, Borgweer genaamd. Bij deze boerderij behoorde 1 bunder, 16 roeden en 20 ellen land. Hierop begon hij een boomkwekerij. Op 18 november 1847 overleed Klaas Cornelis na een slepende ziekte. Zijn erfgenamen waren de dokter nog fl. 86,50 aan medicamenten schuldig. Medicamenten die weinig baat hadden gegeven. Opnieuw werd een inventarislijst opgesteld. Deze lijst is aanmerkelijk kleiner. We lezen o.a. dat hij een halfkast uurwerk bezat, twee blauw bonte theeserviezen, een eiken kabinet, zes schilderijen een partij oude boeken en 10 kussens en 4 dekens om maar wat te noemen.

De schuld bedroeg nog fl. 1300,-, maar de weduwe verkocht de boerderij voor fl. 1450,- aan Freerk de Vries, deurwaarder en landeigenaar te Obergum.

De 'Borgweer' bestaat nog steeds. We kunnen hem vinden aan de oude weg van Leens naar Wehe den Hoorn. Als de muren van dit huis konden spreken dan kwamen we heel wat meer over deze molenaarszoon te weten. Bronnen vertellen veel, maar lang niet alles.

T. A. POL

Een levenslange passie voor molens

AL VIJF GENERATIES POT IN HET MOLENVAK

Het is druk aan de Woldweg in Kropswolde op deze koude winterochtend van een doordeweekse dag in januari. Het verkeer raast langs de molen van mulder Jan Pot. De automobilisten kunnen het winkeltje naast de molen bijna niet over het hoofd zien. Prominent staat het op het bord: **Molenwinkel**. Het interview vindt in dit koepeltje plaats tussen de keurig gerangschikte producten: meel, gort, mosterd, honing. En geregeld rinkelt het belletje. Weer een klant.

Een terugblik

Derk Pot geldt als de grondlegger van dit Oost-Gronings molenaarsgeslacht. Eind 19e eeuw was hij eigenaar van een watermolen in Siddeburen. Zijn zoon, Hendrik Arend, wilde graag in pa's voetsporen treden. 'Ga jij eerst maar eens elders kijken' vond pa en dat is ook steeds het motto van de familie geweest als de zoon enthousiasme voor het molenaarsschap toonde. Dwang was nooit aan de orde. Je mág molenaar worden was altijd het devies. Voor Hendrik Arend leek het bakkersvak weggelegd. Toch pakte het anders uit. Tegenover de bakkerij stond een molen en ja, het bloed kruipt waar het niet gaan kan. De jonge Pot vond de molen leuker en van lieverlee werd de jongeman opgeleid tot korenmolenaar. In 1914 verrees in Nieuwe Pekela een door Hendrik Arend zelfgebouwde molen, waar zowel klompen werden gemaakt als graan gemalen.

In 1925 kocht Pot molen De Zwaluw, ook in Nieuwe Pekela omdat de oude molen te weinig maalcapaciteit had. De volgende generatie diende zich aan in 1952

toen zoon Eilt Derk zijn vader opvolgde. In 1976 werd Eilt Derk eigenaar van molen De Hoop in Kropswolde die op dat moment in een zeer vervallen staat verkeerde. De molen onderging in de jaren 1979/1980 een grondige restauratie en werd ingericht als consumptiemolen. Vader bezat nu twee molens en dat was maar goed ook want anders dan in het sprookje van de Gelaarsde Kat, waar de molenaar slechts één molen had en drie zoons, konden beide zonen Pot molenaar worden. Henk werd eigenaar van De Zwaluw en legde zich toe op mengvoeders, Jan nam in 1990 De Hoop over en legde zich toe op het malen van consumptiemeel. Ook Jan's zoon, die officieel eveneens Eilt Derk heet maar door de familie Erik wordt genoemd, is bezig met de opleiding tot meestermolenaar. Daarmee voegt hij weer een steen toe aan de molengeschiedenis van de familie, die nu reeds meer dan honderd jaar overbrugt.

Een beroepsmolenaar

Het interieur van De Hoop die bekend staat als molen mulder Pot, is anders dan wat je zo doorgaans aantreft in een molen. De hele benedenverdieping wordt gevuld met een professionele maalinstallatie waardoor je meteen de indruk hebt in een kleine fabriek te zijn beland. Ook het exterieur van de molen is opvallend. Het betreft namelijk een zogenaamde grondzeiler. Jan Pot is trotse eigenaar van deze molen maar ziet in het eigenaarschap ook de bezwaren. 'Een deel van de kosten van onderhoud of restauratie moet ik zelf betalen. Ik ben nog één van de weinige beroepsmole-

MULDER JAN POT FOTO: BERT BUIRING, VEENDAM

naars in Noord-Nederland' vertelt Jan. 'Slechts weinigen kunnen van de molen bestaan. Veel mensen hebben tegenwoordig een broodbakmachine en dat is onze redding geweest'. In 1979/1980 volgde de mulder een opleiding tot meestermolenaar in Wageningen. Dat hij deze opleiding volgde was voor Jan vanzelfsprekend. 'Ik heb nooit iets anders willen worden'. Pot weet meteen waarom het vak zo aantrekkelijk is. 'Leuk aan mijn werk is de vrijheid, zelf je tijd kunnen indelen. En ook de verscheidenheid spreekt me zeer aan. Ik houd me bezig met het opkopen, onderzoeken en malen van graan en met het inpakken. Hoewel de molen een motor heeft, maalt de molenaar zodra het kan met de wind.

Hygiëne

Omdat het om een consumptiemolen gaat, is bezichtiging uit den boze. De molenaar houdt zich aan de HACCP (Hazard Analysis Critical Control Points), een soort ISO-norm voor beroepsmolenaars, waarbij hygiëne een allesbepalende factor is. Op het terrein zijn silo's gebouwd die waarschijnlijk rond de zomer in bedrijf zullen zijn. Het graan wordt ingekocht via een makelaar en komt doorgaans uit Oost-Duitsland. 'Dit graan is zeer geschikt voor consumptie omdat het wordt verbouwd in een streek met een ideaal landklimaat'. Verder beschikt het bedrijf over een laboratorium waar graan wordt onderzocht op smaak en bakeigenschappen. Deze analyses worden niet alleen ten eigen nutte gedaan maar ook voor collega molenaars, graanimporteurs, en commissionairs.

Genealogie familie Pot

generatie 1

eind 19e eeuw Derk Pot is eigenaar van een windwatermolen in Siddeburen

generatie 2

1914 Hendrik Arend Pot bouwt een korenmolen in Nieuwe Pekela

1925 aankoop van korenmolen De Zwaluw in Nieuwe Pekela

generatie 3

1952 Eilt Derk Pot wordt eigenaar van De Zwaluw

1976 aankoop van korenmolen De Hoop in Kropswolde

1979/1980 restauratie van De Hoop; inrichting tot consumptiemolen

generatie 4

1980 Henk Pot neemt De Zwaluw over en specialiseert zich in mengvoeders

1980 Eilt Derk en Jan Pot gaan verder met het malen van consumptiemeel in Kropswolde

1990 Jan Pot wordt eigenaar van *De Hoop* die voortaan *Molen mulder Pot* wordt genoemd

generatie 5

heden Erik (Eilt Derk) Pot wordt opgeleid tot *Meistermüller* in Braunschweig, Duitsland

De klanten van mulder Pot zijn onder te verdelen in drie groepen namelijk de particulier, bakkers en collega's. Jan betreurt de teloorgang van zoveel kleine bedrijven. 'Jammer dat ze er bijna niet meer zijn, gelukkig is er wel een toename van belangstelling voor streekproducten'.

De toekomst

Inmiddels staat de vijfde generatie Pot in de startblokken. 'Erik volgt een tweejarige opleiding in Braunschweig, Duitsland tot *Meistermüller*. De opleiding in Wageningen is ter ziele en dit bleek de dichtstbijzijnde'. Vóór de 21-jarige Pot werd toegelaten tot de opleiding moest hij eerst een jaar stage lopen in Duitsland. De scholing richt zich onder andere op het kunnen definiëren van graan, hoe je het moet malen, reinigen enzovoorts. Jan laat het, zoals een echte Groninger betaamt, niet merken maar trots is hij wel op zijn zoon en op zijn familiegeschiedenis.

Regelmatig wonen vader en zoon *Tagungen* bij die in Duitsland voor beroepsmolenaars worden georganiseerd. 'Het is belangrijk om bij te blijven en daarom wonen we graag de lezingen bij die door bijvoorbeeld ingenieurs en hoogleraren worden gegeven'.

Molen De Hoop in Kropswolde wordt terecht ook molen mulder Pot genoemd. De molen is verbonden met de familie die al generaties lang het molenaarschap hier en elders vervult en vervulde. Dat de traditie nog lang van vader op zoon, of dochter, mag blijven bestaan.

Tim Blaauw De Hunze, de Biks

De afgebeelde prent maakt deel uit van de serie 'de Hunze', een achttal voorstellingen van deze Drents-Groninger waterweg en het landschap erlangs.

In dit beeld stroomt de Hunze door de opening in de bossen op de achtergrond vanuit het Zuidlaardermeer langs de molen *De Biks* richting Winschoterdiep. Het onderwerp is dus de dunne lichte lijn links, maar de molen is in dit geval het beeldbepalende element. Dat geldt sowieso in de weidse omgeving van de Westerbreekstermadepolder en de Onnerpolder waar deze watermolen is gelegen.

Hout- en linoleumsnede zijn beide hoogdruktechnieken. Hierbij worden delen van het materiaal weggesne-

den. Wat blijft staan, het hoger gelegen deel, wordt met drukinkt ingerold en afgedrukt op papier. Een groot soort stempel dus. Voor elke kleur wordt een andere plaat gebruikt en zo kunnen complexe voorstellingen worden opgebouwd. De nerf van het hout is een belangrijk element in de voorstelling, iets wat bij een linoleumsnede helemaal ontbreekt.

Het thema van HòLT, de noordelijke vereniging van hoogdrukkeners is dit jaar **windkracht**. In molen Adam in Delfzijl zal van 28 juni tot 26 juli 2009 een tentoonstelling worden gehouden.

Meer prenten en informatie zijn te vinden op www.holthoogdruk.nl

HOUT/LINOLEUMSNEDE 12 X 12 CM; 6 DRUKGANGEN; OPLAGE 11

J.C. VAN DRIEL, TEKST EN AFBEELDINGEN

Molenrecept

Als een grutterij in Scheveningen de naam Frisia heeft, kan er niet veel tegen zijn in het Groninger molenblad te citeren uit een receptenboekje. Bovendien heeft de molen in het logo (anno 1922) wel iets Gronings en de rosmolen misstaat ook niet in een molenblad. Het boekje werd door die firma meegeleverd bij een in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw in zwang zijnde wonderoventjes van het merk 'DE EENVOUD'. Dat zijn geen inbouwovens waarin wonderen geschieden of lieverkoekjes gebakken worden, maar losse, dubbelwandige kastjes van blik die boven op een brandende gaspit moesten worden geplaatst. De hete verbrandingsgassen gaan door de spouw en verwarmen het beslag. Het afgebeelde voorblad van het boekje toont een van de uitvoeringsvormen die de firma Frisia leverde. Er was ook een veel grotere (ongeveer de inhoud van de huidige gasfornuizen) en

een daarvan afgeleide luxe variant met een gasaansluiting voor een ingebouwde brander.

Een en ander moest natuurlijk dienen om de verkoop te bevorderen van **Frisia's Bloem en Bakmeel**. De vormgeving van het receptenboekje is smakelijke kost voor liefhebbers van 'antiek' drukwerk. Het is een prachtig voorbeeld van de geldende opvattingen over *marketing*, al zal dat toen niet zo geheten hebben. Een citaat uit de afgedrukte dankbetuigingen over de meelproducten van Frisia en over het oventje:

*Mijnheer,
Het door Uwe firma geleverde bakoventje voldoet ons uitstekend.*

Niet alleen dat we een heerlijk knappend bruin-, wit- of krentenbrood eruit tevoorschijn toveren, maar ook smakelijke cakes.

[...] Tot dusver zat onze jongste steeds met lange tanden te eten over haar boterham, wat met ons zelfgebakken brood niet het geval is.

[...] U kunt gerust onze gunstige ervaringen mededelen of deze regels laten lezen.

Hoogachtend, A. BEYL.

Of het iets met de naam *trommelkoek* te maken heeft, is mij niet bekend, maar het geluid van de in het kokende water dansende beslagvorm deed het tijdens mijn jeugd (Den Haag, vandaar...) lijken of gedurende 2 uur een trommelaar bezig was in de keuken van mijn moeder (het boekje en de trommel komen uit haar inventaris).

RECEPT 44.

Benodigd :

- 1 pond Frisia's zelfr. bakmeel
- 1 ons „ krenten
- 1 ons „ rozijnen
- 1/2 ons „ sucade
- 1/2 ons „ citroenrasp
- 3/10 liter melk
- 1/2 afgestreken lepel zout
- 2 eieren
- 1 Frisia's trommelkoekvorm met deksel
- 1 katoenen zakje 45×24 cm.

JAN IN DE ZAK OF TROMMELKOEK

Men neemt een schaal, doet hierin al de benodigdheden en roert ze eerst goed droog dooreen. Voeg er al roerende de koude melk bij. Daarna de geklutste eieren. Vervolgens goed doorwerken. Tenslotte doet men het deeg in de tulbandvorm met deksel of in een wit katoenen zakje van 45×20 cm. en bindt het goed dicht. Daarna legt men het zakje of vorm in een pan koud water en laat het 2 uur koken.

Herinneringen daaraan werden gewekt door mijn oude buurvrouw (in Stad) die mij met enige regelmaat verraste met een flink stuk van zo'n koek die ze voor haar koffievriendinnen had gemaakt. Zij noemde de cake altijd *poffert*. Haar verklaring voor de naam was, dat de bietenschippers voor de suikerfabriek in Hoogkerk deze cake maakten – in een 'zwaardere' uitvoering met reuzel en stukjes droge worst en spek – terwijl de schepen in het Hoendiep lagen te wachten op hun beurt om gelost te worden. De naam van de cake zou dan afgeleid zijn van de buurtschap De Poffert aldaar. Poffert-vormen zijn nog steeds te koop, bijvoorbeeld bij Magazijn De Klomp: *Overal gezocht, bij De Klomp gekocht!* (Spilsluizen 8, 9712 NS).

Als voorbeeld van een traditioneel recept geven we er een waarin het beslag niet gebakken, maar gekookt wordt in een soort tulbandvorm met een deksel of in een katoenen zakje; in beide gevallen werd de 'vorm' in een pan met kokend water geplaatst. De holle vinger van de tulbandvorm heeft tot gevolg dat de warmte ook vanuit het midden het beslag bereikt, voor een gelijkmatiger garing.

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwemeel
- viergranenmeel
- pannenkoekmeel
- boekweitmeel

Openingstijden:
woe. t/m zat. 10.00-17.00 uur

Molenaar J.J. Pot
Telefoon (0598) 39 49 53

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars in Groningen

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars is een landelijke vereniging met (provinciale) afdelingen die onder het hoofdbestuur vallen. Het Gilde, zoals de organisatie nu meestal korthedshalve wordt aangeduid, is opgericht in 1972. In dat jaar werd ook de eerste Nationale Molendag gehouden. Daarvóór waren er al enkele jaren molenliefhebbers intensief bezig met molens, met name met molens die niet meer voor hun oorspronkelijke doel gebruikt werden. Zij vormden het begin van een nieuwe generatie molenaars, die op den duur steeds meer een publiekstaak zou gaan krijgen. Het nieuwe logo van het Gilde symboliseert dat sinds een paar jaar naast windmolenaars ook watermolenaars deel uit maken van de vereniging.

Op de foto zien we Piet Groot, die toen niet maar nu wel in onze provincie woont (Winsum).

Ook in Groningen werden er mensen besmet met het molenvirus. Mensen van het eerste uur waren o.m. de heren:

- Harm van Huis, de 1e gediplomeerde vrijwilliger te Garnwerd,
- Bernard Dijk, watermolenaar te Aduard, technisch adviseur van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens (VVvdGM), de 1e instructeur in Groningen,
- Thijs de Jong, eerst gewoon bestuurslid en later voorzitter van korthedshalve 'de vereniging Vrienden'; of nog korter: 'de vrienden' of 'de vereniging',
- Jaap van Dijk, penningmeester van 'de vereniging',
- C.E. van der Horst, enige tijd secretaris van de VVvdGM en vele jaren redacteur van De Zelfzwichter,
- B.Jongsma, ambtenaar bij de provincie en als zodanig secretaris van de Groninger Molencommissie; hij was ook lang bestuurslid van de vereniging.

Wanneer de VVvdGM is opgericht, weet ik niet. Het zal ongetwijfeld te vinden zijn in het Molenarchief.

In 1974 ben ik lid geworden van de vereniging, tevens ben ik in de herfst van dat jaar begonnen met de opleiding voor vrijwillig molenaar.

Eens per veertien dagen kwamen Bernard Dijk, de instructeur en Thijs de Jong als zijn chauffeur op zaterdagmorgen naar Bellingwolde om daar aan een man of tien (maar geleidelijk minder) theorie te geven. De andere week kregen de leerlingen praktijk op de molen van Vriescheloo of Bellingwolde. Later gingen

VRIJWILLIGE MOLENAARS VAN HET EERSTE UUR.
V.L.N.R. FRANS VERRA, PIET DE JONG, GERRIT KEUNEN,
DICK PRINS, PIET GROOT, JOS GUNNEWEG; KLAAS ZAAL
GAAT SCHUILEN ACHTER JOS G.
FOTO: E. ZWIJNENBERG (14-10-1967)

de leerlingen elke zaterdagmiddag naar Bernard Dijk in Vierhuizen of soms in Noordlaren. Hij had het toen zo druk met instructie geven dat er ook een vrijdagploeg ontstond. Telkens waren er wel een man of zes. In mei 1977 ben ik op De Korenschoof in Noordlaren geslaagd. Het was het eerste examen waar examinator Leen Vellekoop bij was. De anderen waren Van Vliet en iemand wiens naam mij ontschoten is (hij was molenaar van de torenmolen in Zevenaar).

Er was in die jaren in Groningen nog geen afdelingsbestuur van het Gilde. Het bestuur van de Vereniging Vrienden vertegenwoordigde als het ware het Gilde. Dat was ook het geval in andere provincies. Begin jaren tachtig wilde het Gildebestuur dat het in alle provincies vertegenwoordigd zou worden via door haar aangewezen leden van het Gilde. Met enige tegenzin stuurde het bestuur van de Vereniging een voordracht in waarop in eerste instantie ook niet-leden stonden. Na correctie werden Thijs de Jong, Jaap van Dijk, Folkert Gräeler en ik door het Gildebestuur tot lid van het afdelingsbestuur benoemd. Ik ben een jaar of twaalf secretaris geweest en heb mijn administratie daarna overgedragen aan mijn opvolger.

De Vereniging Vrienden was in de loop der jaren flink gegroeid en had geleidelijk – met financiële steun van de provincie – ook een aantal verweesde molens overgenomen en deze ondergebracht bij de Stichting Groninger Molenvrienden. De provincie wilde halverwege de jaren tachtig hiervoor een andere bestuurlijke structuur: de Stichting De Groninger Molen. In die stichting waren alleen de moleneigenaren vertegenwoordigd en afgezien van financiële steun voor de organisatie moest de nieuwe stichting de bemoeiingen van de provincie met molens overnemen. De provincie wilde zelf op afstand blijven. De Stichting Groninger Molenvrienden moest haar molens overdragen aan de nieuwe stichting. Derk Jan Tinga was vanaf het begin verscheiden jaren betrokken bij het bestuur van de Stichting De Groninger Molen. Grieto de Vries is als bestuurslid van de Vereniging Vrienden jarenlang betrokken geweest bij de molenorganisaties.

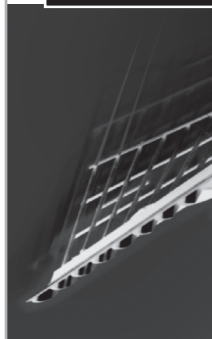
De ingewikkelde structuur en de herhaaldelijke herverkaveling van het Groninger molenland had tot gevolg dat nogal wat mensen dubbele functies hadden; heel verwarrend voor nieuwkomers. Na verloop van een paar jaar werd het ook de provincie duidelijk dat deze constructie onwerkbaar was. Met organisatorische begeleiding van provinciewege ontstond de Stichting Het Groninger Molenhuis, waarin de Vereniging opging en het Gilde is vertegenwoordigd.

OBM SPECIAAL VOOR MOLENAARS: meer dan Brandverzekeringen alleen

- ✓ Alle verzekeringen.
- ✓ Opgericht door molenaars.
- ✓ Werkzaam in uw vakgebied.
- ✓ Kennis en ervaring.
- ✓ Maatwerk.
- ✓ Eén aanspreekpunt.

De Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij Speciaal voor Molenaars is een verzekeringsmaatschappij die in 1873 is opgericht voor en door molenaars. Daarmee zijn we een van de oudste brandverzekeringsmaatschappijen in Nederland die in uw vakgebied werkzaam is.

Heden ten dage is de OBM Speciaal voor Molenaars een moderne maatschappij, die zich hoofdzakelijk toelgt op het veevoederbedrijf. Met alle kennis en ervaring in huis, ook waar het om andere verzekeringen gaat. Denkt u bijvoorbeeld eens aan complexe zaken als employée benefits, belangrijk voor werknemer én werkgever. De OBM Speciaal voor Molenaars weet er alles van. Maatwerk onder één dak.

Bel ons voor een vrijblijvende afspraak. We weten exact waar u over praat.

Assurantiekantoor van 1887, H.M. Scheffer, Singel 19, 7411 HV Deventer.
e-mail: info@scheffer.nl, telefoon: 0570-612353, fax: 0570-611529

Postbus 72
5420 AB Gemert
tel 0492-364292
www.protekta.nl

 Protekta
Conserduc-Renofors

MET DIVERSE VESTIGINGEN IS PROTEKTA ACTIEF IN ALLE DELEN VAN NEDERLAND

Vanaf 1950 landelijk gespecialiseerd in:

Houtrestauratie

Herstel van door houtrot aangetaste balkendeuren etc. op basis van de Bêta®-methode met toepassing van kunstharsen.

Houtconservering

Bestrijding van houtworm, boktor en knaagkever. Behandelingen tegen zwam in hout en muurwerk. Leverancier van producten.

Protekta is ook gespecialiseerd in:

- duivenwering
- optrekkend vocht
- plaagdierbestrijding

ANDER MOLENNIEUWS

Molenhuis toch naar de rechter

Bij het verschijnen van de Zelfzwichter in december 2008 heeft u van het Groninger Molenhuis een brief ontvangen over het beroep dat het Groninger Molenhuis heeft aangetekend tegen de beslissing van de minster van OCW om geen subsidie ter beschikking te stellen voor 5 molens met grote restauratieachterstanden.

Voor negen molens is een aanvraag ingediend in het kader van de Regeling rijkssubsidieëring restauratieachterstanden 2007. Deze regeling maakte het mogelijk om 70% van de benodigde subsidie via het Rijk te verwerven. De overige 30% moest door de molenstichtingen zelf worden opgebracht. Het Groninger Molenhuis heeft voor alle 9 molens cofinanciering geregeld. Tot grote verbazing van iedere betrokkene hebben 3 molens een positieve beschikking gekregen en 6 molens een negatieve. Voor vijf molens was de reden: onvoldoende veilig stellen van cofinanciering, terwijl voor iedere molen de cofinanciering op dezelfde manier was geregeld. In antwoord op het bezwaar dat het Molenhuis namens de eigenaren heeft aangetekend geeft de minister aan dat hij bij zijn eerste besluit blijft, ondanks alle argumenten die zijn ingebracht. Omdat het Groninger Molenhuis vindt dat de minister niet zorgvuldig heeft gehandeld ten aanzien van de aanvragen die vanuit Groningen zijn ingediend, heeft het Molenhuis in overleg met Stichting Molen De Hoop Haren, Molenstichting Fivelingo en Molenstichting Winsum besloten om naar de rechter te stappen. Naast onzorgvuldigheid bij de besluitvorming telt tevens mee dat de Rijksoverheid nonchalant omgaat met de inzet van vrijwillig bestuurders, molenaars en molenvrienden die zich tot het uiterste inspannen om Rijksmonumenten te beheren en te bewaren voor de toekomst. Onze molens en onze vrijwilligers verdienen een serieuze en behoorlijke procedure.

Het was noch de wens van het Molenhuis noch de wens van de molenstichtingen om het zover te laten komen. Liever hadden we gezien dat we samen met de Rijksdienst en met de minister goede afspraken hadden kunnen maken voor het behoud en beheer van Groninger molens. Het beroep zal begin februari naar de Rechtbank Groningen worden gestuurd. Daarna is het afwachten wanneer het beroep zal worden behandeld. We houden u op de hoogte.

Meer over De Eendracht

Piet van Tongeren verschaftte de redactie nadere gegevens over het verdwijnen van pelmolen De Eendracht in en na 1892. Hij bevestigt de veronderstelling dat de door Van der Veen Czn. geregistreerde onttakeling de kap met het gevlucht en de romp betreft. Het houten achtkant is verkocht naar Stroobos ter vervanging van een aldaar afgebrande molen. Een en ander is door W. Entrop beschreven in het artikel *Een grensgeval* in het Friese molenblad De Utskoat (76, 1994/4, pagina 30). De Groningse locatie van de molen is gelegen aan het einde van de Verlengde Frederikstraat. Een pakhuis bij de molen, dat is gebouwd omdat de molen niet meer bereikbaar was voor vrachtwagens, staat er nu nog. Het dijkje langs het Winschoterdiep was niet goed meer begaanbaar; het was te smal en de oever was afgekalfd.

In het fotoboek over de Oosterpoort van Gerard Offerman staan drie foto's van De Eendracht: compleet, half verborgen achter de stoomschoorsteen en tijdens de sloop (ook van de directeurswoning). Toen waren er al plannen voor *de nieuwbouw* (wat er nu staat).

De stenen onderbouw, waar Piet in zijn jeugd op maar 50 meter afstand woonde, is gesloopt in 1938. De resten van de fundering van de molen zitten verstopt onder de huidige parkeergarage.

In de database van verdwenen molens heeft De Eendracht het nummer 1117; het inventarisnummer in Het Groninger Molenbestand is 544.

Bekendmaking I.J. de Kramer-prijs 2008

Tijdens de Najaarsbijeenkomst van TIMS-Nederland en Vlaanderen op 22 november 2008, te Nijkerk heeft jurylid Dick Bunschoek bekend gemaakt, dat dit keer deze prijs helaas niet zal worden toegekend. De reden van dit besluit is, dat de ingezonden publicaties *Molens, maalderijen en meelfabrieken in Tilburg* (A. Vosselaars en J. Schreurs) en twee als combinatie beoordeelde artikelen van N. Jurgens in *Molenwereld* weliswaar zeer veel nieuw materiaal bieden, maar geen interpretatie of een brede visie op het gebodene.

De volledige tekst van de beoordeling is te vinden in de link *Juryrapport 2008* op de webstek van TIMS-NI/VI.
www.molenkunde.eu

Nieuwsbrief 21 van molen De Liefde

De nieuwsbrief nummer 21 van de molen De Liefde te Uithuizen is tegelijk een soort jaarverslag geworden.

U kunt de nieuwsbrief aanvragen bij Bob Poppen (0595 434825 of 06 23428437; b.poppen@net.hcc.nl).

Zowel deze, als de 20 voorgaande nieuwsbrieven, zijn ook in te zien op de webstek van de molen: <http://web.inter.nl.net/hcc/B.Poppen/nieuwsbrief.htm>

Geef molens de ruimte

W.H. van Rheen van de Westerse molen (Zeldenrust) voert in navolging van De Hollandsche Molen een pleidooi voor een registratie van werkelijke draaigegevens als argument in discussies over een mogelijk door bomen of bebouwing verslechterende biotoop. Tegenwoordig verschuiven gemeenten en projectontwikkelaars het leveren van argumenten vaak naar het bordje van *deskundigen* die windtunnelmetingen uitvoeren. Maar ja, wie betaalt, bepaalt... Het pleidooi en de registratie door Wim over het jaar 2008 kunt u lezen op de webstek in de rubriek *de zelfzwichter extra*.

Nieuwsbrief van het Molenhuis

De 13e nieuwsbrief is geheel geweid aan de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro 2008) en de consequenties van de wijzigingen voor (biotoop)kwesties rond molens. In een overzichtelijke opsomming beschrijft onze biotoopwachter Thomas Sleyfer op welke stappen van de procedures betrokkenen in actie moeten komen.

De globale structuurvisie van een gemeente krijgt een uitwerking in bestemmingsplannen en de nieuwe *projectbesluiten*. Deze besluiten hebben even veel kracht en de zelfde bezwaarprocedures als een bestemmingsplan (BP) maar kunnen door de gemeenteraad worden vastgesteld om te voorkomen dat voor een 'kleine' aanpassing een volledige BP-procedure moet worden doorlopen. Dat moet later alsnog worden rechtgetrokken bij een periodieke BP-aanpassing; u kunt dan niet nóg een keer bezwaar maken (een zienswijze indienen). Een gemeentelijk structuurplan moeten passen binnen het structuurplan van de provincie (in Groningen: POP) en van het rijk.

U kunt een papieren versie van deze nieuwsbrief opvragen bij het Groninger Molenhuis, maar u kunt hem ook lezen via de startpagina van de webstek.

Nieuwe Zelfzwichter-rubriek op de webstek

Soms maakt een artikel de tongen van lezers zo los dat er op de Agenda-pagina niet voldoende ruimte is om hun op- en aanmerkingen volledig te plaatsen. De redactie maakt er dan daar beknopt melding van en plaatst de volledige tekst in een nieuwe webstekrubriek (menu *MOLENHUIS* => rubriek *de zelfzwichter commentaar*). Deze rubriek zal op dezelfde manier zijn georganiseerd als de rubriek *de zelfzwichter extra*.

In de nieuwe rubriek staan al twee artikelen naar aanleiding van nummer 2008/4:

- H. Hachmer is ontevreden over twee aanvullingen aan zijn tekst (zonder overleg) door een mederedactielid (JCvD).
- Aanvullingen door D.J. Tinga op het Groninger molenkleurenschema. Tinga beschrijft achtergronden van het ontstaan van dat schema en variaties in verschillende regio's van de provincie Groningen.

Deze rubriek gaat over timmeren, schilderen
en restaureren aan de Groninger molens

MOLENONDERHOUD

Poldermolen **De Eolus (3)**,
Den Ham [3]

Molenmaker Dunning maakt nieuwe roeden en ook een nieuwe staart met lange en korte schoren. Verder is men bezig met voorbereidende werkzaamheden voor de levering van een nieuwe stalen vijzel.

Koren- en pelmolen **Joeswert (35)**,
Feerwerd [24]

Gedeputeerde Staten hebben besloten 10.000 euro te steken in een opknapbeurt. De in slechte conditie verkerende molen krijgt dat geld echter alleen als het Rijk een restauratiesubsidie toekent. Vorig jaar werd de molen afgewezen in het kader van de RRWR 2007 (achterstandsregeling van het Rijk). De Molenstichting is in beroep gegaan tegen deze beslissing en heeft tevens voor de RRWR 2008 een nieuwe aanvraag ingediend. Joeswert is een van de weinige molens waarin nog meel wordt gemalen. Dat doet de molenaar nu noodgedwongen met een motor omdat de wieken versleten zijn.

Koren- en pelmolen **Ganzedijk (38)**,
Ganzedijk [26]

Het spoorwiel wordt voorzien van nieuwe kammen en dammen en een nieuwe bovenvelg. Bovendien maakt molenmaker Dunning een nieuwe buitenroede.

Korenmolen **De Hoop (47)**,
Haren [32]

Op dinsdag 9 december 2008 arriveerde tegen 13:00 uur een grote kraan bij De Hoop om de roeden uit te nemen en de kap te lichten. De weersomstandigheden waren druilerig, halverwege de middag overgaand in sneeuw.

Als eerste werd de zelfzwichting-spin uit het asgat getrokken waarna de roeden volgden. Eén en ander nam zoveel tijd in beslag dat de kap vrijwel in het donker werd afgenomen. Alles werd op diepladers geplaatst en naar de molenmakerswerkplaats van de firma Dunning in Adorp vervoerd. Om de grote kraan toegang te verschaffen tot de werkplaats van Dunning moest de provinciale weg Groningen-Lauwersoog bij Adorp om 21:00 uur tijdelijk volledig worden afgezet.

FOTO: H. NOOT, HAREN

**Poldermolen Meervogel (69),
Hoeksmeer (45)**

De Meervogel staat met (bijna) blote benen om de zelfzwichting zó in de verf te kunnen zetten dat de klepdraaipunten geen problemen meer met corrosie en vastverven zullen geven.

CORROSIE VAN DE DRAAIPUNTEN
VAN DE KLEPPEN
FOTO: J.J. SCHUURMAN

Alle kleppen worden op dit momenteel ontdaan van alle verfbladders en grondig geschuurd.

Door een iets andere montage van de scharnierpunten verwacht men minder last te krijgen van verf tussen de draaiende delen. Al het werk aan de kleppen wordt gedaan door de vrijwilligers en firma Doornbosch vervangt het overige ijzerwerk dat nu ook in RVS wordt uitgevoerd. Het schilderwerk wordt uitgevoerd volgens het molenbestek van Veveo-coatings: 1x voorgronden-2x grondlaag-1x aflakken. Alle werkzaamheden zullen nog wel enige tijd in beslag nemen, maar dan kan de molen er weer jaren tegenaan.

**Poldermolen Westerse Molen (93),
Den Ham [59]**

De restauratie van de Westerse Molen (Zeldenrust) is nog niet gestart, maar wel in een gevorderd stadium van voorbereiding.

**Korenmolen Entreprise (98),
Kolham [63]**

De Slochter Molenstichting heeft de aanbesteding van de herbouw van de in juni 2000 verbrande molen Entreprise te Kolham afgerond. De gemeente Slochteren heeft in overleg met de molenstichting besloten de rentelasten van de projectkosten van de herbouw te dragen. Hierdoor kon aansluitend op de gunning direct opdracht worden verleend aan Molenbouwbedrijf Molema te Heiligerlee om te beginnen met fase 1 van het herstel. Het college van B&W van de gemeente Slochteren is hier blij mee omdat de molen nu in 2010 in oude luister hersteld zal zijn. Zie www.slochtermolenstichting.nl (menu Over ons > Onze molens > Restauratie).

**Paaltjasker,
Nieuw-Scheemda [61]**

Het is meerdere mensen reeds opgevallen: de tjasker bij De Dellen is weg.

Op 11 december is de tjasker uit het water getakeld om onder dak te overwinteren. Dat kan bijna ter plekke, want door de medewerking van de buurman, de firma Stijkel, kan hij daar in de schuur. In het voorjaar wordt hij

DE PAALTJASKER ZEGT KIEKEBOE TEGEN DE DELLEN
FOTO: H.P.TIDDENS, NIEUW SCHEEMDA

eerst geteerd en dan ergens rond half april weer geplaatst. De planning is, dit ieder jaar te doen, om zo de schade die een winter buiten aanricht, te voorkomen. Verder is hij dan toch uit het water en goed te behandelen.

Korenmolen **Hunsingo**,
Onderdendam

Op donderdag 4 december vroeg (vanaf 8:00) zijn de wieken aan de molen Hunsingo getakeld.

Dit betekende nog één keer overlast voor de bewoners aan de Uiterdijk en Boterdiep OZ. Ondertussen is buiten al veel afgewerkt, maar binnen moet nog wel het een en ander gebeuren. Het maalwerk moet nog worden geplaatst. Ook verder moet er nog veel worden afgewerkt. Uiteindelijk zal het gaande werk ook moeten worden ingegeld. De verwachting is, dat medio april de molen feestelijk geopend kan worden.

ONDERDENDAM IN VROEG OCHTENDLICHT
FOTO: W. JANS, HAREN

BAKKER *de Rappe* *Schoenlapper*

A-Kerkhof 33
9712 BC Groningen
Telefoon: (050) 312 08 07

ONDERHOUD • RESTAURATIE

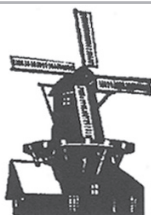
Provincialeweg 28 • Adorp • 050-3061221

info@dunning-molenbouw.nl

fax: 0598-450013

06-51856323

www.dunning-molenbouw.nl

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

*Hondensport, Vogelzaden,
Paardenvoeders, Vogels
Aquariumbenodigdheden,
Hengelsportartikelen
en alles voor Uw huisdieren*

Rijksstraatweg 135
☎ (050) 535 02 15
Haren (Gr)

Naar windmolen

Joeswert

Te Feerwerd voor:

- ✓ tarwemeel
- ✓ tarwebloem
- ✓ rijst
- ✓ gort
- ✓ pannenkoekmeel
- ✓ gemengd graan
- ✓ en andere molenproducten
- ✓ (ook voor zelfbakkers/sters)

Donderdag, vrijdag en zaterdag geopend van
13.30 - 17.30 uur

Molenaar Rolf Wassens
☎ (0594) 62 15 45 / 62 19 45

Voorbije wind (2)

In De *Nieuwe Zelfzwichter* 2006/4 schreef Hendrik A. Hachmer als Verstild Verleden 53 een bijdrage over een molenverplaatsing van Groningen naar Friesland en terug.

We plaatsen hier met toestemming een wat ingekorte versie van een vervolgartikel in het Friese molenblad De Utskoat (129, maart 2008).

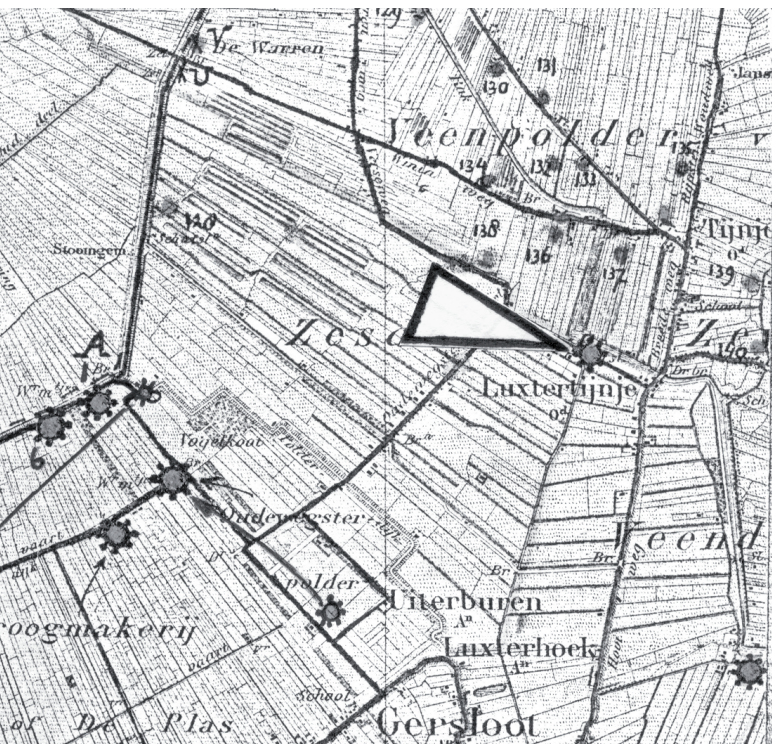
VERHUIZINGEN VAN POLDERMOLEN DE VERLOREN ZOON

Molenkenner B. van der Veen Czn. verzamelde de volgende gegevens over De Verloren Zoon:

POLDERMOLEN. Een achtkante grondzeiler. De roeden hadden een vlucht van 75 voet. De molen bemaalde de Eexterwatermolenkolonie. Twee molens bemaalden een zeer groot gebied, gelegen onder Zuidbroek, Muntendam, Meeden, Westerlee, de Eexta met een gedeelte van de Scheemderzwaag, groot 5750 ha. Deze molen stond tussen de Oude Ae afwatering en het Termunter Zijdiep en bemaalde vermoedelijk het waterschap de Eeken. Gebouwd in 1800 (Gron.Crt.) (zie inv. Termunterzijlvest no 30). Afgebroken in 1865 (Prov. Gron.Crt.). Het achtkant werd in Gersloot 8 km ten noorden van Gorredijk herbouwd, later opnieuw afgebroken en naar de polder Het Lageland bij Harkstede verplaatst en kreeg daar de naam De Verloren Zoon. De molen staat aangegeven op de stafkaart van 1854 en de waterstaatskaart van 1874 (op de laatste als zijnde buiten gebruik). Staanplaats aan de zuidzijde van het Ondiep hoek Eexterzwaag, 1,5 km ten westen van de kerk, 1 km ten westnoordwesten van de toren van Eexta.

Van der Veen en anderen spreken over Gersloot als tweede locatie. Voorheen stonden in deze omgeving meerdere watermolens. Een boekje over Gersloot geeft mogelijk antwoord (Gearsleat Gerslote, Gersleat Gersloot, bijna 700 jong, door Klaas Oenema; Heerenveen 1984; p. 24):

[...] In 1865 kwam de tweede droogmaking aan de orde. Ook nu werd een achtkantige molen gebouwd en wel aan het Tijnjerak, naast een schutsluis (Lytse sé-sluis, waar nu de vaart dood loopt). Deze sluis zorgde voor de vaarverbinding tussen het Tijnjerak en de vaarten in de droogmaking. [...] Er waren negen molens in bedrijf, waarvan in 1884 de eerste drie werden afgebroken. Op 26 juni van dat jaar kwam het polderbestuur met het plan om de bemaling van de nog bestaande zes windmolens te vervangen door een stoommachine. [...] In 1889 kwam het plan voor droogmaking van het laatste gedeelte van de polder. [...]

LOCATIE VAN DE POLDERMOLEN ONDER LUXTERTIJNJE
COLLECTIE DE HOLLANDSCHE MOLEN/SMD, A'DAM

Het gaat hierover het zogeheten 6e en 7e Veendistict of beter over De Grote Veenpolder in Opsterland en Smallingerland. Nu rest in dit gebied nog één romp, namelijk onder Ulesprong nabij Tijnje. In het boek Friese Molens (Leeuwarden, 1995), staat op pagina 23 de molen nog compleet afgebeeld (opname 1910), terwijl op de foto op pagina 257 de molen als romp is weergegeven.

Op een topografische kaart heeft Anton ten Bruggencate -hij was de eerste archivaris van de Vereniging De Hollandsche Molen- de molen nog aangetekend. Het bij de kaarten horende fiche van de bewuste molen (in augustus 1928 ingeschreven onder nummer 3266L) meldt:

Gemeente: Opsterland; Plaats: Lukstertijnje, 0,4 km ten NW van de draaiburg; type: achtkante bovenkruier met vijzel. De molen was gedekt met riet, evenzo de kap en stond op een stenen onderstuk; functie: poldermolen. De molen bemaalde het Westelijk gedeelte der Luksterwoudster Droogmakerij op de Veenpolder van het Zevende District.

Waterschap Het Lage Land

Sinds 1818 was er in het noordelijk deel van dit gebied de Kwabbepolder. De in dat jaar opgerichte molen stond aan de Kleislout, even ten zuiden van de latere brug 5 over het Eemskanaal. In 1877 werd de polder "Het Lage Land" opgericht, waarin de eerder genoemde Kwabbepolder werd opgenomen. De nieuwe polder was 41 ha groot en liep tot Schaaphok. In het oprichtingsjaar van de nieuwe polder werd aan het eind van de Smerige Ae een stoomgemaal geplaatst, die zijn water loosde op de Woltersummer Ae. In 1889 werd de afwatering verlegd naar het Slochterdiep, even ten noorden van de Hamdraai.

Hier werd een forse molen met twee vijzels gebouwd door W.Dreise uit Ten Boer en Joh.Dreise uit Woltersum. De molen had eerst gestaan in Scheemderzwaag, werd later verplaatst naar Gersloot bij Gorredijk om in 1889 terug te keren in het Groninger landschap en droeg sinds dat jaar de zeer toepasselijke naam De Verloren Zoon.

In 1913 plaatste men een 14 PK stoommachine en in 1943 een 50 PK elektromotor op de grote vijzel. In 1949 kreeg de molen veel stormschade en stond sinds dat jaar stil. In 1957 was zijn zwerftocht ten einde, hij werd gesloopt.

Een nieuw gemaal had zijn werk overgenomen en toen ook de Heiden-schapper- en de Blokumerpolder aan het gebied werden toegevoegd, werd het gemaal vernieuwd en vergroot. Molenaars op de molen waren R. van Calker en later A. Laning. Een gevelsteen vermeldde de namen van het toenmalige bestuur:

1889 Het bestuur:

J.Veltman - voorzitter

H.H.Nieboer - secretaris - boekhouder
G.Hartman, G.Schutter en A.Dijkema leden.

Deze polder ging in 1970 over naar Duurswold.

MOLEN DE VERLOREN ZOON IN VERVALLEN TOESTAND NA DE STORM.

FOTO: I.J. DE KRAMER (AUG. 1953); COLL. SMD, A'DAM

MOLEN DE VERLOREN ZOON TIJDENS ZIJN SLOOP

FOTO: PARTICULIERE COLLECTIE

Uit andere bronnen weten we dat de eerste kavel (van de polder Kleine Zee) in 1865 en de 2e kavel in 1866 droog gelegd is. Luxtertijnje was een heel oud buurtschapje onder Tijnje, het wordt al aangegeven op een kaart van 1718 (Schotanus-Halma); het is nu verdwenen.

Om het verhaal compleet te maken volgt nog een citaat uit een boek met de titel *De geschiedenis van Scharmer, Harkstede en omgeving* (Bedum, 1995). In Harkstede woonde molenkenner W.O. Bakker (1923-2000). Hij heeft ook een en ander geschreven in genoemd boek.

De gegevens in dit artikel zijn gedeeltelijk ook te vinden in het *Groninger Molenboek* (Groningen, 1981) in het hoofdstuk Lijst van verdwenen molens 1949-1981, p. 168.

Bij statenbesluit van 12 juli 1877 werden de Kwabbepolder, de Buringpolder en enige onbemalen gronden samengevoegd onder de naam waterschap Het

Lageland. Op 1 januari 1970 werd het waterschap opgeheven en is het opgegaan in het waterschap Duurswold. Het waterschap Duurswold werd opgericht in 1869 en omvatte een gedeelte van het voormalige waterschap Zijlvest, te weten De Drie Delfzijlen, Het Oostwolder Zijlvest, Het Wold Zijlvest en Het Farmsumer Zijlvest. Waterschap Duurswold ging vervolgens in 1986 op in het waterschap Eemszijlvest, dat op zijn beurt in 2000 opging in het huidige waterschap Hunze en Aa's, gevestigd te Veendam.

Een deel van de hier gepresenteerde geschiedenis is te vinden in de *Verdwenen molendatabase* (www.molendatabase.org) onder de nummers 38 (locatie Harkstede) en 7883 (locatie Tijnje).

De molen De Verloren Zoon had een vlucht van 23,50 meter en in 1891 werd de molen met beide vijzelbakken verhoogd, terwijl de vlucht niet groter is geworden. Het bestek van deze verhoging is bewaard gebleven in het waterschapsarchief.

De molen was gedekt met *geteerd riet*. Het is niet duidelijk wat hiermee bedoeld wordt; is het asfalt-papier? Inlichtingen graag naar de redactie.

Correcties / Aanvullingen / Commentaar

Voor meer info: zie de rubriek *Ander Molennieuws*.

2008/4 (p. 6) Opmerkingen van H. Hachmer over ongeautoriseerde toevoegingen aan zijn tekst.

2008/4 (p. 19) Aanvullingen door D.J. Tinga op **hét** Groninger molenkleuren-schema.

2008/4 (p. 23) De onduidelijkheid over de voormalige molen De Eendracht is opgelost. De heer P.J. van Tongeren meldde zich telefonisch bij de redactie en deed alles nog eens uit de doeken.

voor jezelf & om te geven

Kijk op
www.kleineuil.nl
voor mooie boeken
uit het Noorden

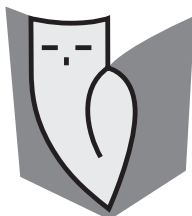
proza & poëzie

Nederlands & streektaal

lees- & kijkboeken

**Uitgeverij
kleine Uil**

www.kleineuil.nl

**Molenmakersbedrijf
Molema**
V.O.F.

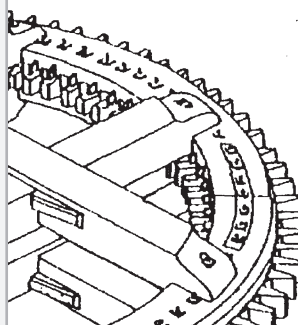

Provincialeweg 4 , 9677 TW Heiligerlee

telefoon (0597) 59 16 60

telefax (0597) 59 11 76

mobiel 06 53 22 48 91

AGENDA

Veel agendapunten zijn uitgebreider beschreven in de rubriek *Ander Molennieuws*.

Raadpleeg voor de meest recente gegevens de **agenda** op de startpagina van de webstek van Het Groninger Molenhuis: www.groningermolenhuis.nl

Openingstijden van de molens staan, voor zover ze bekend zijn, vermeld op de webstek in de rubriek GRONINGER MOLENS; klik bij de gezochte molen op de link *Meer Informatie*.

4 april	Jaarvergadering Gilde van Vrijwillige Molenaars (10:00);
Zakencentrum Concordia, Kerkplein 7, 3441 BG Woerden
4 en 5 april	Nationaal Museumweekend
www.museumweekend.nl
18 april	Jaarlijkse molenexcursie van de Oost-Groninger molengroep naar
vijf molens op het snijpunt van Gelderland, Limburg en Brabant.
De tocht is toegankelijk voor elke belangstellende.
Opgave bij: Dirk Meter (0598 785765, na 17:00 uur).
do 23 april	Nationaal Brandveiligheidscongres 2009 met nadruk op bestaande
gebouwen in theater <i>Spant!</i> te Bussum (www.sbr.nl/nationaalbrandveiligheidscongres)
zo26 april	Vlaamse Molendag
www.vlaamsemolens.com/?pagina=agenda/bekijken&id=15
9 en 10 mei	Nationale Molen- en Gemalendagen
www.nationalemolenengemalendag.nl
ma 11 mei	Kopijsluiting voor de Zelfzwichter 2009/2
(verslagen van de Nationale Molen- en Gemalendagen)
do 14 mei	De traditionele Hemelvaart-markt rond korenmolen De Lelie
13 en 14 juni	Groninger Molenweekend - <i>Grunneger Meulendoagen</i>
"Ie kinnen in meulen, dei as t kin droait of moalt. Bie summege
meulens is nog meer te doun en kinnen ie kovvie of thee mit kouke
kriegen." (citaat SMS-webstek)
27 juni	16e Westlandse Molendag; 8 koren- en 6 poldermolens geopend
(09:00-17:00)
www.westlandsemolens.nl
28 juni tot 26 juli	Molen Adam in Delfzijl tentoonstelling met thema windkracht door
HòLT, de noordelijke vereniging van hoogdrukpersen
ma 31 augustus	Kopijsluiting voor de Zelfzwichter 2009/3
ma 9 november	Kopijsluiting voor de Zelfzwichter 2009/4

Molens draaien niet door wind alleen!

Natuurlijk is er geld nodig voor het onderhoud van molens. Behalve voldoende draagvlak onder de omringende bevolking kunnen ze ook niet zonder een nieuwe generatie deskundige molenaars. Daar bestaat een cursus voor. Derk Grofsmid is *molenaar in opleiding* (MIO) bij Bé Oomkens op molen Dijkstra te Winschoten. Hier zet hij de molen op de wind met de kruilier.

